

Sygn. akt V CSK 188/05

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 21 marca 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Lech Walentynowicz (przewodniczący)

SSN Elżbieta Skowrońska-Bocian

SSN Marek Sychowicz (sprawozdawca)

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie z powództwa "E." Spółki z o.o.

przeciwko "C." S.A.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 21 marca 2006 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 24 czerwca 2005 r., sygn. akt [...],

oddala skargę kasacyjną;

**zasądza od strony powodowej na rzecz pozwanej kwotę
3.600 (trzy tysiące sześćset) złotych tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 24 czerwca 2005 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powódki – Spółki z o.o. „E.” od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 10 stycznia 2005 r., oddalającego powództwo wytoczone przeciwko Spółce Akcyjnej „C.” o ustalenie nie istnienia stosunku dzierżawy, wynikającego z umowy sporządzonej w dniu 1 maja 1999 r. pomiędzy Przedsiębiorstwem „P.”, jako wydzierżawiającym, a pozwaną jako dzierżawcą.

Sąd Okręgowy ustalił, że umową z dnia 16 marca 2004 r. powódka nabyła od Skarbu Państwa Przedsiębiorstwo „P.”. Uznał, że powódka nie wykazała interesu prawnego uzasadniającego wytoczenie powództwa. Interes ten upatrywała bowiem w fakcie wystąpienia przez pozwaną z żądaniem zapłacenia przez nią należności za dokonane nakłady na przedmiot dzierżawy, wynikającej z porozumienia zawartego w dniu 1 września 1999 r. pomiędzy Przedsiębiorstwem „P.” a pozwaną, podczas gdy żądanie pozwu nie dotyczy tego porozumienia, lecz umowy z dnia 1 maja 1999 r. W ocenie Sądu Okręgowego umowa ta i późniejsze porozumienie są umowami od siebie niezależnymi.

Sąd Apelacyjny nie podzielił motywów jakimi kierował się Sąd pierwszej instancji, przyjmując brak interesu prawnego powódki w wytoczeniu powództwa. Stwierdził natomiast, że interes ten odpadł wobec wytoczenia przez pozwaną powództwa skierowanego przeciwko powódce o zasądzenie kwoty 444.342, 72 zł tytułem zwrotu nakładów dokonanych na przedmiot dzierżawy (sprawa Sądu Okręgowego w W.). W tej sytuacji Sąd Apelacyjny uznał, że brak materialnoprawnej przesłanki powództwa o ustalenie, jaką jest interes prawny powoda w żądaniu ustalenia (art. 189 k.p.c.), uzasadnia oddalenie powództwa.

Wyrok wymieniony na wstępie powódka zaskarżyła skargą kasacyjną. Podstawę skargi stanowi naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 189 k.p.c., wskutek przyjęcia, że powódka utraciła interes prawny w żądaniu ustalenia nie istnienia stosunku prawnego, gdy pozwana

po zawiśnięciu sporu wytoczyła przeciwko powódce powództwo o zasądzenie świadczenia, wywodząc je z kwestionowanego w pierwszym procesie stosunku zobowiązaniowego. Wskazując na powyższe wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jak trafnie przyjął Sąd Apelacyjny, interes prawny powoda stanowi materialnoprawną przesłankę powództwa o ustalenie istnienia lub nie istnienia stosunku prawnego lub prawa (art. 189 k.p.c.). Zgodnie z poglądem utrwalonym w orzecznictwie i akceptowanym w piśmiennictwie prawniczym, strona ma z reguły interes prawny w żądaniu ustalenia wówczas, gdy istnieje niepewność prawa lub stosunku prawnego, tak z przyczyn faktycznych jak i prawnych. Jednakże sytuacja, gdy strona może skorzystać także z innej formy ochrony swych praw, np. może wytoczyć powództwo o zasądzenie, w zasadzie wyklucza istnienie interesu prawnego w ustaleniu. Również wówczas, gdy przeciwko stronie wytoczone zostało powództwo o zasądzenie, mające swą podstawę w stosunku prawnym, co do którego strona twierdzi, że nie istnieje, strona traci interes prawny w żądaniu ustalenia jego nieistnienia. Jest tak dlatego, bo przesłanką rozstrzygnięcia powództwa o zasądzenie musi być uprzednie ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego stanowiącego podstawę świadczenia będącego przedmiotem tego powództwa. Wytoczenie powództwa o zasądzenie przeciwko stronie, która twierdzi że stosunek prawny stanowiący podstawę żądania powoda nie istnieje, może nie pozbawić strony interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieistnienia tego stosunku prawnego tylko wówczas, gdy w interesie strony nie związanym z wytoczonym przeciwko niej powództwem o zasądzenie leży wykazanie, że stosunek prawny nie istnieje. W sprawie rozstrzygniętej zaskarżonym wyrokiem tak jednak nie jest. Powódka uzasadniła bowiem interes prawny w wytoczeniu powództwa wyłącznie faktem skierowania do niej żądania pozwanej zapłaty należności za nakłady dokonane na przedmiocie dzierżawy.

Trafnie skarżąca podniosła, że w sprawie wytoczonej przez pozwaną przeciwko powódce o zasądzenia (sprawa Sądu Okręgowego w W.) podstawą

rozstrzygnięcia mogą być przepisy dotyczące rozliczeń pomiędzy właścicielem a posiadaczem rzeczy (art. 226 k.c.). Jednakże może się tak stać dopiero w razie ustalenia w tej sprawie, że nie istniał stosunek dzierżawy, gdyż w przeciwnym razie podstawę rozstrzygnięcia powinien stanowić art. 676 w zw. z art. 694 k.c. W każdym razie przesłanką rozstrzygnięcia tej sprawy i przyjęcia, czy powódka jest zobowiązana do zwrotu wartości nakładów poczynionych na nieruchomości przez pozwaną, powinno być ustalenie, czy stosunek dzierżawy istniał czy też nie istniał.

Interes prawny powoda, jako materialnoprawna przesłanka powództwa o ustalenie istnienia lub nie istnienia stosunku prawnego lub prawa (art. 189 k.p.c.), musi istnieć nie tylko w chwili wytoczenia powództwa, ale warunkiem jego uwzględnienia jest istnienie tego interesu w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.). Trafnie Sąd Apelacyjny uznał, że odpadnięcie interesu prawnego powódki w żądaniu ustalenia nie istnienia stosunku dzierżawy po wytoczeniu powództwa powoduje oddalenie powództwa.

Wbrew zapatrywaniu skarżącej oddalenie powództwa o ustalenie istnienia lub nie istnienia stosunku prawnego lub prawa ze względu na brak interesu prawnego powoda w żądaniu takiego ustalenia nie unicestwia prawa do sądy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka). Oddalenie powództwa następuje w takim wypadku po merytorycznym rozpoznaniu sprawy przez sąd. Jest jedynie wyrazem odmowy udzielenia przez sąd poszukiwanej przez powoda ochrony prawnej. Podkreślić należy, że w stanie faktycznym stanowiącym podstawę wydania zaskarżonego wyroku, odmowa udzielenia powódce poszukiwanej przez nią na drodze sądowej ochrony prawnej przez ustalenie nie istnienia umowy dzierżawy nastąpiło ze względu na to, że ochronę taką powódka może uzyskać w innym toczącym się postępowaniu sądowym.

Argumentem przemawiającym za wadliwością zaskarżonego wyroku nie jest podniesiona przez skarżącą okoliczność, że rozstrzygnięcie sprawy tym wyrokiem naraża powódkę na poniesienie kosztów procesu, pomimo spełnienia przesłanek uzasadniających uwzględnienie powództwa w chwili jego wytoczenia i oddalenia powództwa wyłącznie ze względu na działanie podjęte przez pozwaną (wytoczenie

powództwa w sprawie Sądu Okręgowego w W.). Po pierwsze należy zauważyć, że ryzyko przegrania procesu zawsze musi być wkalkulowane w działanie osoby wytaczającej powództwo. Po drugie, jeżeli w chwili wytoczenia powództwa spełnione są przesłanki uzasadniające jego uwzględnienie, a w toku procesu pozwany dokona czynności wyłączającej możliwość uwzględnienia powództwa, sąd, oddalając je, może uznać, że zachodzi wypadek szczególnie uzasadniony i obciążyć powoda tylko częścią kosztów procesu lub wcale nie obciążyć go tymi kosztami (art. 102 k.p.c.).

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.) i na podstawie art. 108 § 1 w zw. z art. 98 § 1 i 3 oraz art. 99 k.p.c. i § 12 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 6 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.) orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego.